

WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
Mieczysław Łuczak

KIN.410.009.01.2018

Pan Jerzy Kwieciński
Minister Inwestycji i Rozwoju
Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju
ul. Wspólna 2/4
00-926 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/18/021 - Efektywność energetyczna gospodarki

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka
kontrolowana

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju¹

Kierownik jednostki
kontrolowanej

Jerzy Kwieciński, Minister Inwestycji i Rozwoju², od dnia 9 stycznia 2018 r.

Poprzednio, w okresie objętym kontrolą, funkcję ministra właściwego ds. budownictwa planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa oraz rozwoju regionalnego pełnili: Elżbieta Bieńkowska - Minister Infrastruktury i Rozwoju w okresie od dnia 27 listopada 2013 r. do dnia 22 września 2014 r., Maria Wasiak - Minister Infrastruktury i Rozwoju od dnia 22 września 2014 r. do dnia 16 listopada 2015 r., Andrzej Adamczyk - Minister Infrastruktury i Budownictwa od 16 dnia listopada 2015 r. do dnia 9 stycznia 2018 r.

Od dnia 16 listopada 2015 r. do dnia 28 września 2016 r. ministrem właściwym ds. rozwoju był Mateusz Morawiecki - Wiceprezes Rady Ministrów i Minister Rozwoju, a od dnia 28 września 2016 r. do dnia 9 stycznia 2018 r. Mateusz Morawiecki - Minister Rozwoju i Finansów.

Zakres przedmiotowy
kontroli

Działania inwentaryzujące i sprawozdawcze, w tym prowadzenie centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków, odbieranie od organów władzy publicznej sprawozdań dotyczących działań efektywnościowych oraz weryfikacja świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemu ogrzewania i systemu klimatyzacji.

Celowość i rzetelność działań analitycznych, projektowych, promocyjnych i edukacyjnych.

Wsparcie finansowe przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej.

Okres objęty kontrolą

Lata 2014 – 2018.

Podstawa prawna
podjęcia kontroli

Art. 2 ust.1. ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli³.

Jednostka
przeprowadzająca
kontrolę

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Infrastruktury

Kontroler

Anna Noworyta, st. inspektor kp., upoważnienie do kontroli nr KIN/21/2019 z dnia 14 stycznia 2019 r.

(akta kontroli str.1-2)

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2018 r. w sprawie utworzenia Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 116). Dalej: „Ministerstwo”.

² Minister Inwestycji i Rozwoju kieruje działami administracji rządowej: 1) budownictwo, planowanie i zagospodarowanie przestrzenne oraz mieszkalnictwo; 2) rozwój regionalny. Dalej: „Minister”.
Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Inwestycji i Rozwoju (Dz. U. z 2018 r. poz. 94 ze zm.).
Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Inwestycji i Rozwoju (Dz. U. z 2018 r. poz. 175).

³ Dz. U. z 2019 r. poz. 489 j.t.. Dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

NIK ocenia pozytywnie działania Ministra w obszarze efektywności energetycznej gospodarki, prowadzone w latach 2014-2018 r.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Pozytywnie należy ocenić działania inwentaryzacyjne i sprawozdawcze w obszarze efektywności energetycznej gospodarki, w tym rzetelne, zgodne z przepisami prawa, prowadzenie centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków, prawidłową weryfikację świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemów ogrzewania i systemów klimatyzacji oraz zapewnienie realizacji obowiązku sprawozdawczego, nałożonego na organy władzy publicznej, wynikającego z art. 8 ust. 8 ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o efektywności energetycznej⁵.

W badanym okresie Minister rzetelnie realizował obowiązki w zakresie opracowania projektu Krajowego planu działań, mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii oraz projektu Strategii wspierania inwestycji w renowację budynków, a także skutecznie wdrażał pozafinansowe instrumenty wsparcia efektywności energetycznej gospodarki podejmując działania analityczne, projektowe, promocyjne i edukacyjne w tym obszarze.

W latach 2014-2018 Minister uwzględnił w systemie zarządzania rozwojem kraju konieczność prowadzenia działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej wprowadzając zmiany programowe, instytucjonalne i prawne w tym zakresie, oraz koordynując realizację strategii rozwoju współfinansowanych ze środków budżetu państwa lub środków rozwojowych pochodzących z UE i innych źródeł zagranicznych. Minister wspierał przedsięwzięcia w zakresie efektywności energetycznej gospodarki:

- pełniąc funkcję Instytucji Zarządzającej środkami unijnymi,
- prowadząc sprawy związane ze wspieraniem remontów i termomodernizacji zasobów mieszkaniowych ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, na zasadach określonych w ustawie z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów⁶,
- pełniąc funkcję Instytucji Koordynującej wdrażanie 16 Regionalnych Programów Operacyjnych,
- badając zgodność dokumentów Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020⁷ i Umowy Partnerskiej⁸ z dokumentami strategii sektorowych, w tym także w obszarze efektywności energetycznej gospodarki,

oraz wykonywał działania planistyczne, organizacyjne, monitorujące i koordynujące funkcjonowanie finansowego systemu wsparcia przedsięwzięć zmierzających do realizacji celów polityki UE i zobowiązań państwa.

⁴ NIK formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dz.U. z 2019 r. poz. 545 j.t. Dalej: „ustawa o efektywności energetycznej”.

⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 966 j.t., ze zm. Ustawa ta określa zasady finansowania ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, ulokowanych w Banku Gospodarstwa Krajowego części kosztów przedsięwzięć termomodernizacyjnych i remontowych oraz przedsięwzięć niskoemisyjnych.

⁷ Dalej: „SOR”.

⁸ Dalej: „UP”.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe⁹ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Realizacja przez Ministra obowiązków z zakresu efektywności energetycznej w obszarze działań inwentaryzacyjnych i sprawozdawczych

Opis stanu faktycznego

1. Centralny rejestr charakterystyki energetycznej budynków¹⁰ jest prowadzony na podstawie art. 31 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków¹¹, od wejścia w życie jej przepisów, tj. od dnia 9 marca 2015 r. przez ministra właściwego ds. budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. System centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków, służący realizacji zadań wynikających z przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków składa się z:

I. Centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków dostępnego publicznie. Obejmuje on następujące wykazy:

- 1) Osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej; Zawiera on: imię i nazwisko, a w przypadku posiadania uprawnień budowlanych, ich numer, numer wpisu i datę wpisu.
- 2) Osób uprawnionych do kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji. Zawiera on: imię i nazwisko, a w przypadku posiadania uprawnień budowlanych, ich numer, numer wpisu i datę wpisu.
- 3) Budynków, o których mowa w art. 3 ust. 2. ustawy o charakterystyce energetycznej budynków¹², tj. budynków, których powierzchnia użytkowa zajmowana przez organy wymiaru sprawiedliwości, prokuraturę oraz organy administracji publicznej przekracza 250 m² i w których dokonywana jest obsługa interesantów. Obejmuje on: numer wpisu, organ zajmujący budynek, powierzchnię użytkową budynku zajmowaną przez organ [m²], jednostkową wielkość emisji CO₂ [t CO₂/(m²·rok)], udział odnawialnych źródeł energii w rocznym zapotrzebowaniu na energię końcową U_o [%], wskaźnik rocznego zapotrzebowania na energię użytkową EU [kWh/(m²·rok)], wskaźnik rocznego zapotrzebowania na energię końcową EK [kWh/(m²·rok)], wskaźnik rocznego zapotrzebowania na nieodnawialną energię pierwotną EP [kWh/(m²·rok)].¹³

II. Części CRCHEB dostępnej dla osób uprawnionych¹⁴ do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków lub protokołów z kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji. Dostęp do tej części mają osoby wpisane do odpowiedniego wykazu. Moduł ten składa się z dwóch wykazów:

- 1) Modułu dla uprawnionego do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej budynków składającego się z następujących zakładek:

⁹ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹⁰ Dalej: „CRCHEB”.

¹¹ Dz.U. z 2018 r. poz. 1984, j.t.: Dalej: „ustawa o charakterystyce energetycznej budynków”.

¹² Dz.U. z 2018 r. poz. 1984.

¹³ Interfejs tej części zawiera moduł pomocy składający się z 7 zakładek umożliwiających przeglądanie wpisów i zawierający dodatkowe informacje Ministerstwa.

¹⁴ Dalej: „uprawniony”.

- Zakładek dostępnych publicznie;
 - Zakładek służących sporządzaniu świadectw charakterystyki energetycznej budynków. W zakładce tej system generuje nr świadectwa charakterystyki energetycznej oraz imię i nazwisko uprawnionego, nr wpisu do wykazu oraz datę wystawienia.
- 2) Modułu dla uprawnionego do sporządzania protokołów systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji. Moduł ten nie jest dostępny z poziomu urzędników Ministerstwa (funkcjonalności związane z tym modulem są dostępne wyłącznie dla uprawnionych).
- III. Części CRCHEB dostępnej dla pracowników urzędu obsługującego ministra właściwego ds. budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa.
- Moduł ten składa się z 14 zakładek: z trzech zakładek dostępnych publicznie oraz następujących zakładek:
- 1) Wykaz wszystkich świadectw charakterystyki energetycznej budynków.
 - 2) Wykaz wszystkich protokołów systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji.
 - 3) Zakładka służąca zarządzaniu uprawnionymi (widoczny w niej jest status wpisu oraz identyfikator pracownika który dokonuje wpisu a także numer roboczy wpisu).
 - 4) Wykaz rekordów do opublikowania na stronie internetowej.
 - 5) Raporty umożliwiające generowanie informacji statystycznych na temat sporządzonych świadectw wykonanych protokołów kontroli oraz osób uprawnionych, prezentowane w postaci tabel i wykresów. (dotyczące protokołów, budynków, świadectw charakterystyki energetycznej oraz osób uprawnionych).
 - 6) Zakładka dotycząca budynków zajmowanych przez władze publiczne o których mowa w art. 3 ust. 2. ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków, tj. budynków, których powierzchnia użytkowa zajmowana przez organy wymiaru sprawiedliwości, prokuraturę oraz organy administracji publicznej przekracza 250 m² i w których dokonywana jest obsługa interesantów, w tym budynki których dane dotyczące charakterystyki energetycznej budynków nie zostały opublikowane i zweryfikowane.
 - 7) Zakładka dotycząca losowania dokumentów do weryfikacji – służy weryfikacji dokumentów: świadectw charakterystyki energetycznej i protokołów z kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji. Podane są daty graniczne losowania oraz liczba dokumentów do wylosowania.
 - 8) Zakładka pomoc: sprawy przeglądania, sprawy publikacji wpisanych danych, przeglądania rejestrów w widoku dostępnym dla urzędników.
 - 9) Historia operacji – operacje, które zostały przeprowadzone w CRCHEB, obejmująca datę modyfikacji, wykonaną czynność, dane osoby uprawnionej oraz dane osoby obsługującej rejestr.
 - 10) Zakładka wnioski o zmianę danych – służy wprowadzeniu zmian danych w rejestrze na wniosek uprawnionych.
 - 11) Wnioski e-PUAP¹⁵ o założenie konta – zakładka służy rozpatrzeniu wniosku o wpis do wykazu za pośrednictwem platformy e-PUAP.

W toku kontroli zbadano sposób dokonywania wpisów, zmian oraz wykreśleń z CRCHEB w latach 2014-2018, na podstawie dokumentów, wybranych metodą wyboru celowego.

¹⁵ Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej.

Prawidłowość i terminowość dokonywania wpisów do centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków zbadano na podstawie dokumentów stanowiących podstawę dokonania:

- 10 wpisów do wykazu osób uprawnionych do kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji, o którym mowa w art. 31 ust.1 pkt 2 ww. ustawy, dokonanych na podstawie wniosków kierowanych przez osoby posiadające kwalifikacje wskazane w art. 24 ust. 2,
- 10 wpisów do wykazu osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, w tym dwóch na podstawie § 18 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 21 stycznia 2008 r. w sprawie przeprowadzenia szkolenia oraz egzaminu dla osób ubiegających się o uprawnienia do sporządzania świadectwa charakterystyki energetycznej budynku, lokalu mieszkalnego oraz części budynku stanowiącej samodzielną całość techniczno-użytkową¹⁶ - wpis do rejestru prowadzonego na podstawie art. 5 ust. 14 przez osoby posiadające uprawnienia budowlane o których mowa w art. 5 ust. 8 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane¹⁷, dokonanych przed wejściem w życie ustawy o charakterystyce energetycznej budynków oraz ośmiu wpisów na podstawie art. 18 tej ustawy.

Ustalono, że powyższe wpisy do wykazów zostały dokonane prawidłowo i w wymaganych terminach.

Prawidłowość dokonywania zmian w centralnym rejestrze charakterystyki energetycznej budynków zbadano na podstawie treści 10 e-maili kierowanych przez osoby będące w wykazie osób uprawnionych, w tym 8 dotyczących zmiany adresu e-mail, jednego dotyczącego zmiany nazwiska oraz jednego odnoszącego się do zmiany innych danych osobowych. Ustalono, że powyższe zmiany w centralnym rejestrze były zgodne z danymi, które były podstawą tych zmian.

Prawidłowości dokonywania wykreśleń z centralnego rejestru charakterystyki energetycznej budynków zbadano na podstawie 10 kompletów dokumentów spraw o wykreślenie z wykazu osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków, w tym: ośmiu spraw w których Minister wydał decyzje o wykreśleniu w pierwszej instancji, jednej sprawy oraz jednej sprawy w której Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie oddalił skargę na decyzję Ministra Infrastruktury i Budownictwa, wydaną po rozpatrzeniu wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, stosownie do przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego¹⁸.

Decyzje o wykreśleniu osób uprawnionych z wykazu, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 1 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków były wydawane przez ministra właściwego ds. budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa na podstawie art. 21 pkt 2 tej ustawy, gdy na podstawie weryfikacji, o której mowa w art. 36 stwierdzono rażące i oczywiste błędy w sporządzanych przez osoby uprawnione świadectwach. Weryfikacja świadectw odbywała się pod kątem prawidłowości i rzetelności ich sporządzania, mając na uwadze, przepisy techniczno-budowlane i zasady

¹⁶ Dz.U. z 2013 r. poz.1210 ze zm., uchylone na podstawie art. 43 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1984).

¹⁷ Dz. U. z 2018 r. poz.1202 j.t., ze zm.

¹⁸ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U z 2018 r. poz. 2096 j.t., ze zm.). Dalej: „Kpa”.

wiedzy technicznej. Na podstawie tej weryfikacji wszczynano postępowania administracyjne w sprawie wykreślenia osób uprawnionych z wykazu, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 1 ww. ustawy. W postępowaniu, stosownie do art. 61 § 4 Kpa, zawiadamiano strony o wszczęciu postępowania z urzędu, informowano o możliwości wglądu w akta sprawy (art. 73 ust. 1 Kpa) oraz wzywano do dostarczenia danych i dokumentów branych pod uwagę przy sporządzaniu świadectw charakterystyki energetycznej.

Orzeczenia zawierały uzasadnienia faktyczne i prawne. Strony były prawidłowo pouczano o przysługujących im środkach zaskarżenia. Centralny rejestr charakterystyki energetycznej budynków był prowadzony stosownie do przepisów art. 31-32 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków.

(akta kontroli str. 48-51, 347-350, 351-527, 537-841)

Opis stanu
faktycznego

2. Obowiązek weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji, pod kątem prawidłowości i rzetelności ich sporządzenia oraz biorąc pod uwagę przepisy techniczno-budowlane oraz zasady wiedzy technicznej wynika z art. 36 ust. 1 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków.

Prawidłowość dokonywania weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej w latach 2014-2018 zbadano na podstawie czterech kompletów dokumentacji dotyczącej weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej, których następstwem było wydanie decyzji o wykreśleniu osób je sporządzających z wykazu osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 1 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, tj.:

- sprawy zakończonej decyzją nr 5/2016 z dnia 2 czerwca 2016 r.,
- sprawy zakończonej decyzją nr 6/2016 z dnia 14 czerwca 2016 r.,
- sprawy zakończonej decyzją nr 7/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 r.,
- sprawy zakończonej decyzją nr 8/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 r.

Weryfikacja świadectw odbywała się pod kątem prawidłowości i rzetelności ich sporządzania, mając na uwadze, przepisy techniczno-budowlane i zasady wiedzy technicznej w zakresie m.in.: oceny charakterystyki energetycznej budynku, obliczeniowej rocznej ilości zużywanego nośnika energii lub energii, temperatur wewnętrznych w budynku w zależności od stref ogrzewanych, przegród budynku, podstawowych parametrów techniczno-użytkowych budynku, zaleceń dotyczących opłacalnej ekonomicznie i wykonalnej technicznie poprawy charakterystyki energetycznej budynku.

W ocenie NIK weryfikacja ww. świadectw charakterystyki energetycznej polegająca na:

- 1) weryfikacji prawidłowości i rzetelności określenia danych służących do wyznaczenia charakterystyki energetycznej rozpatrywanego budynku lub części budynku oraz wyników zawartych w świadectwie charakterystyki energetycznej,
- 2) weryfikacji prawidłowości zawartych w świadectwie charakterystyki energetycznej zaleceń, o których mowa w art. 10 pkt 3 ww. ustawy, tj. określających zakres i rodzaj robót budowlano instalacyjnych, które poprawiają charakterystykę energetyczną budynku lub części budynku, pod kątem ich dostosowania do rozpatrywanego budynku lub części budynku, w przypadku gdy były one formułowane,

przeprowadzona została zgodnie z przepisami ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, w zakresie metodologii wyznaczania charakterystyki energetycznej, sposobu sporządzania oraz wzorów świadectw charakterystyki

energetycznej, przepisów techniczno-budowlanych, zasad wiedzy technicznej oraz dokumentów lub ich kopii lub danych, o których mowa w art. 20 ust. 1 pkt 3 tej ustawy, tj. tych na podstawie, których zostało sporządzone świadectwo charakterystyki energetycznej (§ 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 17 lutego 2015 r. w sprawie sposobu dokonywania i szczegółowego zakresu weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji)¹⁹.

Stosownie do § 3 ww. rozporządzenia Minister dokonywał weryfikacji:

- prawidłowości i rzetelności dokonanej oceny stanu technicznego systemu, efektywności energetycznej kotłów oraz ich dostosowania do potrzeb użytkowych budynku w zakresie wyznaczenia wartości sprawności kotła i oceny tej sprawności,
- prawidłowości zawartych w protokole zaleceń, o których mowa w art. 29 ust. 1 pkt 4 ustawy tj. określających zakres i rodzaj robót budowlano instalacyjnych, które poprawiają charakterystykę energetyczną, w przypadku gdy były one formułowane, pod kątem ich dostosowania do rozpatrywanego budynku - przy uwzględnieniu przepisów rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 17 lutego 2015 r. w sprawie wzorów protokołów z kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji²⁰, przepisów techniczno-budowlanych oraz zasad wiedzy technicznej.

Stosownie do § 6 ust. 1 powyższego rozporządzenia z czynności weryfikacji sporządzano sprawozdania. Przy sporządzeniu sprawozdań zachowano wymogi określone w § 6 ust. 2 ww. rozporządzenia, tj.:

- wskazanie, czy weryfikacja jest dokonywana z urzędu, czy na wniosek - § 6 ust. 2 pkt 1,
- numer świadectwa charakterystyki energetycznej lub protokołu z kontroli w wykazach, o których mowa w art. 31 ust. 1 pkt 3 i 4 ustawy - § 6 ust. 2 pkt 3,
- datę rozpoczęcia weryfikacji - § 6 ust. 2 pkt 4,
- wyniki weryfikacji, w tym wskazanie rażących i oczywistych błędów w świadectwie charakterystyki energetycznej albo protokole z kontroli w przypadku ich stwierdzenia - § 6 ust. 2 pkt 5.

Sprawozdania podzielono na dwie sekcje: wyniki weryfikacji oraz wnioski. Załącznikiem do sprawozdania są wydruki potwierdzające losowy wybór protokołu z kontroli systemu ogrzewania z wykazu, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 4 ww. ustawy.

Prawidłowość dokonywania weryfikacji protokołów kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji zbadano na podstawie dwóch kompletów dokumentów dotyczących weryfikacji protokołu z kontroli systemu ogrzewania:

- Sprawozdania Nr 1/2016 z dnia 4 lutego 2016 r. z weryfikacji protokołu kontroli systemu ogrzewania,
- Sprawozdania Nr 20/2018 z dnia 6 sierpnia 2018 r. z weryfikacji protokołu kontroli systemu ogrzewania.

Z analizy ww. sprawozdań wynika, że czynności weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji za pomocą systemu teleinformatycznego były wykonywane stosownie do rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 17 lutego 2015 r. w sprawie sposobu dokonywania i szczegółowego zakresu weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemu

¹⁹ Dz.U. z 2015 r. poz. 246, ze zm.

²⁰ Dz.U. z 2015 r. poz. 247.

ogrzewania lub systemu klimatyzacji. W latach 2014 – 2018 nie dokonywano weryfikacji protokołów kontroli systemu klimatyzacji.

Przyczyny braku weryfikacji protokołów kontroli systemu klimatyzacji pod kątem prawidłowości i rzetelności ich sporządzenia Minister wyjaśnił stwierdzając, że cyt. „(...) braku możliwości przeprowadzenia jednoznacznie prawidłowej weryfikacji przedmiotowych protokołów, bez osobistej inspekcji systemu *in situ*. w trakcie której przedstawiciel urzędu musiałby dokonać ponownych czynności kontrolnych, tożsamych z czynnościami wykonanymi przez osobę uprawnioną do kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji, w trakcie kontroli systemu...”.

(akta kontroli str. 48-51, 508-759, 833-841, 1064-1083)

3. Stosownie do art. 8 ust. 9 ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o efektywności energetycznej²¹ minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa przekazuje ministrowi właściwemu do spraw energii do dnia 31 marca każdego roku informacje wynikające ze sprawozdań o których mowa w art. 8 ust. 8 tej ustawy, o uzyskanych przez organy władzy publicznej oszczędnościach energii pierwotnej w budynkach użytkowanych przez te organy i należących do Skarbu Państwa. Celem zapewnienia realizacji powyższego obowiązku za lata 2014-2018 Minister każdego roku występował do zobowiązanych organów w sprawie przekazania sprawozdań z podjętych działań (pisma kierowane w kontrolowanym okresie do zobowiązanych jednostek wraz z rozdzielnikiem zawierające szczegółowe instrukcje dotyczące przekazywanych informacji²²), przesyłając jednocześnie formularze sprawozdania do wypełnienia. Weryfikacja prawidłowej realizacji zadań, odbywała się poprzez bieżącą analizę korespondencji wpływającej do urzędu obsługującego Ministra. Na skutek błędnej lub niepełnej realizacji przedmiotowych obowiązków, zwracano się (drogą kontaktów roboczych) do zobowiązanych organów o uzupełnienie lub wyjaśnienie informacji zawartych w sprawozdaniach. Stosownie do art. 8 ust. 9 ustawy o efektywności energetycznej informacje wynikające ze sprawozdań, przekazywano ministrowi właściwemu ds. energii (pisma kierowane do ministra właściwego ds. energii, a wcześniej do minister właściwego ds. gospodarki, który to dział obejmował sprawy dotyczące energii w kontrolowanym okresie²³) w terminie umożliwiającym wywiązanie się przez Polskę z obowiązków względem KE, wynikających z art. 24 ust. 1 dyrektywy 2012/27/UE²⁴.

Minister nie dysponował rejestrem budynków należących do Skarbu Państwa. Stosownie do art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami²⁵, Minister gospodaruje jedynie zasobem nieruchomości Skarbu Państwa przeznaczonych na potrzeby jednostek wymienionych w art.

²¹ Dz.U. z 2019 r. poz. 545 j.t. Stosownie do postanowień art. 8 ust. 8 ustawy o efektywności energetycznej organy władzy publicznej, do dnia 31 stycznia każdego roku, przekazują ministrowi właściwemu do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa sprawozdania z podjętych działań, o których mowa w ust. 1 pkt 3-5, w roku poprzednim, dotyczących budynków należących do Skarbu Państwa i użytkowanych przez te organy.. Wcześniej, przed wejściem w życie jej przepisów odbywało się to bezpośrednio na podstawie przepisów art. 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/UE oraz uchylenia dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE. (Dz. Urz. UE L 315/1 z 14 listopada 2012.).

²² Do pism dołączano załączniki przekazywane także w wersji elektronicznej: 1) Zestawienie budynków instytucji rządowych, 2) Ankieta, 3) Tabela dotycząca budynków.

²³ Pismo z dnia 29 kwietnia 2015 r., pismo z dnia 20 kwietnia 2016 r., pismo z dnia 31 marca 2017 r., pismo z dnia 23 marca 2018 r.

²⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/UE oraz uchylenie dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE (Dz.Urz. UE L 315/1).

²⁵ Dz.U. z 2018 r. poz. 2204 ze zm. Dalej: „u.g.n.”.

60 ust. 1 tej ustawy, prowadząc ewidencję tych nieruchomości. Na podstawie art. 60b ust. 1 u.g.n. minister właściwy do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa został zobligowany do prowadzenia ewidencji wszystkich nieruchomości Skarbu Państwa. Zakres gromadzonych informacji o nieruchomościach, w ewidencji prowadzonej przez Ministra, obejmuje dane wymienione w art. 23 ust. 1c u.g.n. Zgodnie z przyjętą metodologią nieruchomości zostały podzielone na: gruntowe niezabudowane, gruntowe zabudowane i lokalowe (gdy lokal stanowi odrębną nieruchomość).

(akta kontroli str. 48-143, 1050-1063)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działania Ministra w badanym obszarze. Minister rzetelnie, zgodnie z ustawą o charakterystyce energetycznej budynków, prowadził centralny rejestr charakterystyki energetycznej budynków, prawidłowo dokonywał weryfikacji świadectw charakterystyki energetycznej oraz protokołów z kontroli systemów ogrzewania i klimatyzacji. Minister zapewnił terminową realizację obowiązku sprawozdawczego wynikającego z art. 8 ust. 8 ustawy o efektywności energetycznej poprzez sporządzanie przez organy władzy publicznej sprawozdań z podejmowanych działań, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 3-5 powyższej ustawy.

OBSZAR

2. Działania analityczne, projektowe, promocyjne i edukacyjne

Opis stanu
faktycznego

1. Stosownie do art. 39 ust. 1 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków²⁶ minister właściwy ds. budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa opracował projekt Krajowego planu działań mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii (dalej: Krajowy plan działań).

Krajowy plan działań²⁷ opracowany został m.in. w oparciu o wyniki prac zespołu²⁸ powołanego w 2013 r. na podstawie aktów normatywnych Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej oraz Ministra Infrastruktury i Rozwoju²⁹. Do prac zespołu zaproszono m.in. przedstawicieli Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, organów jednostek samorządu terytorialnego, samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa i urbanistów, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Stowarzyszenia Architektów Polskich, Uczelni oraz instytutów badawczych, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W latach 2013 - 2014 odbyło się dziewięć posiedzeń Zespołu. Tematy posiedzeń Zespołu obejmowały m.in. wykorzystywanie instrumentów finansowych (środki krajowe

²⁶ Ustawa wdraża do krajowego porządku prawnego część postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (Dz.Urz. UE L 153/13), której art. 9 ust. 1, nakłada na państwa członkowskie obowiązek opracowania krajowego planu mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niemal zerowym zużyciu energii.

²⁷ Wszystkie dokumenty będące podstawą opracowania Krajowego planu, w tym m.in. dostępne analizy i opracowania z lat wcześniejszych oraz dyrektywy, rozporządzenia i normy zostały wymienione w jego Bibliografii.

²⁸ Dalej: „zespół”.

²⁹ Zarządzenie Nr 15 Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 21 czerwca 2013 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania projektu Krajowego planu mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niemal zerowym zużyciu energii oraz optymalizacji zasad ich finansowania (Dz.Urz. MTBiGM z 2013 r. poz. 36), a po utworzeniu Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju – na podstawie zarządzenia Nr 28 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 11 czerwca 2014 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw opracowania projektu Krajowego planu mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii (Dz.Urz. MiR z 2014 r. poz. 42).

i zagraniczne), programy priorytetowe: rodzaje przedsięwzięć i ich beneficjentów, współpracę na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym, strategię i efekty wdrażania, badania, analizy i opracowania. W dniu 9 września 2014 r. członkowie Zespołu przekazali do Departamentu Budownictwa w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju ostateczne uwagi do projektu Krajowego planu. Zaakceptowany przez Zespół projekt Krajowego planu przekazano do procedowania jako załącznik do projektu uchwały Rady Ministrów w sprawie przyjęcia Krajowego planu mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii. W dniu 22 października 2014 r. projekt Krajowego planu został zamieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej ówczesnego Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju.

W dniu 22 czerwca 2015 r. uchwała została przyjęta przez Radę Ministrów, a w dniu 17 lipca 2015 r. weszła w życie³⁰.

Realizacja Krajowego planu odbywała się m.in.

- 1) poprzez nowelizację przepisów rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie³¹, wdrażającej postanowienia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r.³² w sprawie charakterystyki energetycznej budynków do polskiego porządku prawnego będącego aktem wykonawczym do ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane³³. Określiło ono nowe standardy techniczno-budowlane w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków oraz zmniejszenia kosztów ich użytkowania m.in. poprzez kwestie wymagań związanych z oszczędnością energii i izolacyjnością cieplną, w odniesieniu do budynków projektowanych, nowobudowanych i przebudowywanych lub przy zmianie sposobu ich użytkowania. Zmianie i uzupełnieniu uległy wymagania dotyczące wyposażenia budynku, parametrów wpływających na jego energooszczędność oraz jakość ochrony cieplnej. W przepisach powyższego rozporządzenia zawarto harmonogram realizacji założonych celów - wieloletnią ścieżkę dojścia do wymagań określonych na rok 2021, tak, aby osiągnięcie nieomal zerowego poziomu energetycznego budynków uwzględniało płynne dostosowanie się wszystkich uczestników rynku budowlanego do obowiązujących wymogów prawnych;
- 2) poprzez nowelizację przepisów rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego³⁴. Stosownie do § 11 ust. 2 pkt 10 tego rozporządzenia projekt architektoniczno-budowlany obiektu budowlanego w części dotyczącej opisu technicznego miał zawierać charakterystykę energetyczną budynku, opracowaną zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 15 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków, określającą w zależności od potrzeb:
 - bilans mocy urządzeń elektrycznych oraz urządzeń zużywających inne rodzaje energii, stanowiących jego stałe wyposażenie budowlano-instalacyjne, z wydzieleniem mocy urządzeń służących do celów technologicznych związanych z przeznaczeniem budynku,
 - w przypadku budynku wyposażonego w instalacje ogrzewcze, wentylacyjne, klimatyzacyjne lub chłodnicze właściwości cieplne przegród

³⁰ M.P. z 2015 r. poz. 614.

³¹ Dz.U. z 2015 r. poz. 1422 ze zm.

³² Dz.Urz. UE L 153/13 z 18 czerwca 2010 r..

³³ Dz.U. z 2018 r. poz. 1202, ze zm.

³⁴ Dz.U. z 2018 r. poz. 1935.

zewnątrznych, w tym ścian pełnych oraz drzwi, wrót, a także przegród przezroczystych i innych,

- parametry sprawności energetycznej instalacji ogrzewczych, wentylacyjnych, klimatyzacyjnych lub chłodniczych oraz innych urządzeń mających wpływ na gospodarkę energetyczną budynku,
- dane wykazujące, że przyjęte w projekcie architektoniczno-budowlanym rozwiązania budowlane i instalacyjne spełniają wymagania dotyczące oszczędności energii zawarte w przepisach techniczno-budowlanych.

(akta kontroli str. 62-302, 842-863)

2. Prace nad opracowaniem Strategii wspierania inwestycji w renowację budynków, stanowiącej część Krajowego planu działań, odbywały się w całości w ramach jednego departamentu³⁵ odpowiedzialnego za problematykę efektywności energetycznej budynków. W trakcie opracowania projektu strategii opierano się na dostępnych wówczas wynikach prac zespołu, ekspertyz i opracowań będących w posiadaniu tego departamentu, oraz wiedzy technicznej pracowników.

Harmonogram prac związanych z tworzeniem tego dokumentu obejmował sporządzenie projektu i konsultacji wewnętrznych w obrębie Departamentu oraz przekazania dokumentu Ministrowi Gospodarki celem dalszego procedowania jednego wspólnego dokumentu rządowego pod nazwą Krajowy plan działań dotyczący efektywności energetycznej dla Polski 2014.

Opracowany dokument - zgodnie z przepisami art. 4 dyrektywy 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej - zgodnie z którym Państwa członkowskie publikują pierwszą wersję strategii do dnia 30 kwietnia 2014 r. i aktualizują tę strategię co trzy lata oraz przekazują każdą jej wersję Komisji, jako część krajowych planów działania na rzecz efektywności energetycznej - jak również obowiązujących wówczas przepisów ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o efektywności energetycznej - został przekazany z dniem 4 kwietnia 2014 r. Ministrowi Gospodarki celem dalszego procedowania.

Celem zachowania 3 letniego okresu aktualizacyjnego³⁶, Minister Infrastruktury i Budownictwa w dniu 30 grudnia 2016 r., przekazał Ministrowi Energii sporządzoną przez Departament Architektury, Budownictwa i Geodezji aktualizację strategii wspierania inwestycji w renowację budynków³⁷. Na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy o efektywności energetycznej odpowiedzialnym za przekazanie KE dokumentu Strategii wspierania inwestycji w renowację budynków oraz jego aktualizacji jest Minister Energii.

(akta kontroli str. 62-302, 842-863)

3. W zakresie problematyki efektywności energetycznej Minister w latach 2014-2018 zlecił wykonanie następujących opracowań:

- ekspertyzę pt. „Analiza wymagań techniczno-budowlanych dotyczących ochrony cieplnej budynków, w celu ustalenia minimalnych wymagań w zakresie charakterystyki energetycznej i przedstawienia propozycji zmian zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków”³⁸ przygotowaną

³⁵ W 2018 r. Departament Architektury, Budownictwa i Geodezji.

³⁶ Stosowanie do art. 4 ust. 3 ustawy o efektywności energetycznej Minister właściwy do spraw energii do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego rok, w którym jest obowiązek opracowywania krajowego planu działań przekazuje Ministrowi Energii strategię wspierania inwestycji w renowację budynków.

³⁷ Podobnie jak w przypadku opracowywania pierwotnego dokumentu harmonogram prac związanych z jego tworzeniem obejmował sporządzenie projektu i konsultacje wewnętrzne oraz przekazania dokumentu Ministrowi Energii celem dalszego procedowania jednego wspólnego dokumentu rządowego pod nazwą Krajowy plan działań dotyczący efektywności energetycznej dla Polski.

³⁸ Dz.Urz. UE L 153/13 z 18 czerwca 2010 r. Ekspertyza wykonana przed rokiem 2014.

przez Instytut Techniki Budowlanej. W oparciu o jej wyniki wyznaczono poziom optymalny wymagań dotyczących efektywności energetycznej budynków dla Polski, mając na względzie istniejący potencjał poprawy efektywności energetycznej budynków;

- ekspertyzę pt. „Przegląd przepisów określających minimalne wymagania dotyczące charakterystyki energetycznej budynków” w 2016 r. Politechnice Krakowskiej/Małopolskiemu Centrum Budownictwa Energooszczędnego. Stanowiła ona podstawę do przeprowadzenia przeglądu minimalnych wymagań dotyczących charakterystyki energetycznej, wskazanego w art. 4 ust. 1 akapit 6 Dyrektywy 2010/31/UE³⁹. Wyniki analizy poddane były przeglądowi i kontroli ekspertów Instytutu Techniki Budowlanej, a wnioski wykorzystano w sprawozdaniu przekazanym KE w dniu 10 października 2018 r. oraz w pracach legislacyjnych w obszarze przepisów techniczno-budowlanych;
- ekspertyzę pt. „Środki poprawy efektywności energetycznej w budownictwie. Ekspertyza dotycząca możliwości zastosowania środków poprawy efektywności energetycznej w budownictwie, w tym wprowadzenie innowacyjnych technologii”, w październiku 2016 r.;
- wykonanie kalkulatora uzyskiwanych współczynników przenikania ciepła U_c , kalkulatorów kosztów ogrzewania, ogrzewania wody, jak również kalkulatora oszczędności, które mogłyby być uzyskane na skutek podjęcia inwestycji w poprawę charakterystyki energetycznej budynku w 2016 r.;
- ekspertyzę na temat warunków techniczno-budowlanych w Polsce w 2016 r. Krajowej Agencji Poszanowania Energii S.A. Jej celem był przegląd i analiza obowiązujących ówczesnie regulacji prawnych w zakresie funkcjonowania przepisów techniczno-budowlanych w Polsce, w tym dotyczących efektywności energetycznej budynków;
- ekspertyzę w zakresie regulacji dotyczących kalkulacji kosztów cyklu życia budynków funkcjonujących w państwach UE wraz z ich szczegółową analizą. Powyższa ekspertyza została zlecona w 2017 r., w związku z przygotowaniem projektu rozporządzenia Ministra Inwestycji i Rozwoju z dnia 11 lipca 2018 r. w sprawie metody kalkulacji kosztów cyklu życia budynków oraz sposobu przedstawiania informacji o tych kosztach⁴⁰.

Podejmując działania promocyjne i edukacyjne Departament Architektury, Budownictwa i Geodezji Ministerstwa⁴¹ przygotował i opublikował poradnik na temat poprawy efektywności energetycznej budynków. Koszt druku poradnika wyniósł 9,8 tys. zł. Jest on zbiorem informacji, do korzystania z nich na etapie projektowania, budowy, oraz użytkowania budynków lub ich części prezentujących środki mające na celu poprawę charakterystyki energetycznej budynków, a także stosowne regulacje prawne. Jest on kierowany do szerokiego grona odbiorców: właścicieli i użytkowników budynków lub ich części, inwestorów, zarządców budynków, jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców budowlanych, architektów, inżynierów, osób uprawnionych do sporządzania świadectw charakterystyki energetycznej, osób uprawnionych do kontroli systemu ogrzewania lub systemu klimatyzacji oraz audytorów energetycznych. Opracowanie poradnika stanowi wypełnienie postanowień art. 20 Dyrektywy 2010/31/UE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków

³⁹ Przepis ten określa warunki wykonywania ww. przeglądu w ten sposób, że minimalne wymagania dotyczące charakterystyki energetycznej budynków podlegają przeglądowi w regularnych odstępach czasu, nie dłuższych niż pięć lat oraz w razie potrzeby są uaktualniane w celu uwzględnienia postępu technicznego w sektorze budowlanym.

⁴⁰ Dz.U. z 2018 r. poz. 1357.

⁴¹ Dalej: „Departament ABiG”.

oraz wymagań wynikających z art. 12 dyrektywy 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej⁴².

Departament ABiG uruchomił portal internetowy „budowlaneabc.gov.pl”, stanowiący kompendium wiedzy w obszarze m.in. obowiązujących procedur budowlanych, w tym związanych z przedsięwzięciami budowlanymi poprawiającymi charakterystykę energetyczną budynków oraz możliwościami ich dofinansowania.

Ministerstwo zorganizowało w 2018 r. cykl czterech seminariów eksperckich, w sprawie prawidłowej implementacji postanowień Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/844 z dnia 30 maja 2018 r.⁴³ zmieniającej dyrektywę 2010/31/UE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków i dyrektywę 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej do polskiego porządku prawnego oraz w zakresie dalszych kierunków rozwoju efektywności energetycznej budynków oraz systemu świadectw charakterystyki energetycznej. W seminariach wzięli udział przedstawiciele Departamentu Architektury, Budownictwa i Geodezji, przedstawiciele środowiska naukowego oraz eksperckiego oraz instytucji dialogu społecznego.

W trakcie seminariów skupiono się m.in. na następujących kwestiach:

- 1) Analizie i ocenie skuteczności obowiązujących rozwiązań prawnych dotyczących charakterystyki energetycznej budynku lub części budynku;
- 2) Rozwiązaniach systemowych zwiększających skuteczność systemu świadectw charakterystyki energetycznej budynku lub części budynku;
- 3) Procedurze wyznaczania charakterystyki energetycznej budynku lub części budynku;
- 4) Zmianach w przepisach dotyczących poprawy efektywności energetycznej budynków w celu ich dostosowania do zmian w przepisach europejskich;
- 5) Działaniach związanych z uzasadnionym zwiększeniem możliwości ładowania pojazdów elektrycznych w budynkach.

Łączny koszt realizacji cyklu, obejmujący m.in. wynajem sali konferencyjnej wraz ze sprzętem audiowizualnym wyniósł: 22,3 tys. zł brutto.

Realizując działania promocyjne i edukacyjne Minister udzielał patronatów honorowych konferencjom, sympozjom i targom promującym poprawę efektywności energetycznej budynków, w tym m.in.:

- kolejnym edycjom Międzynarodowych Targów Budownictwa i Architektury BUDMA;
- kolejnym edycjom Konferencji Naukowej Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej Polskiej Akademii Nauk oraz Komitetu Nauki Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa Krynica;
- kolejnym edycjom Międzynarodowych Targów Instalacyjnych INSTALACJE;
- kolejnym edycjom Ogólnopolskiego konkursu budowlanego "Orły Polskiego Budownictwa";
- Konkursowi o kryształową Cegłę na najlepszą inwestycję budowlaną po obu stronach wschodniej granicy UE – „na szlaku słońca i śniegu”;
- Ogólnopolskiemu Konkursowi Modernizacja Roku;
- Forum Gospodarczemu Budownictwa.

(akta kontroli str. 842-860, 874-881, 990-994, 1050-1063)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

⁴² Dz.Urz. UE L 315/1 z 14 listopada 2012 r.

⁴³ Dz.Urz. UE L 156/75 z dnia 19 czerwca 2018 r.

NIK ocenia pozytywnie działania Ministra w badanym obszarze. Minister rzetelnie realizował obowiązki w zakresie opracowania Krajowego planu działań mającego na celu zwiększenie liczby budynków o niskim zużyciu energii oraz Strategii wspierania inwestycji w renowację budynków. Prowadził także działania promocyjne i informacyjno-edukacyjne stosownie do obowiązków wynikających z przepisów art. 9 ust. 1 ustawy o efektywności energetycznej oraz art. 40 ustawy o charakterystyce energetycznej budynków.

3. Wsparcie finansowe przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej

1. Prowadzenie działań na rzecz efektywności energetycznej uwzględniono w ramach POIiŚ 2007-2013 IX osi priorytetowej Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna. Na etapie programowania perspektywy 2007-2013 zdiagnozowano zapotrzebowanie na zwiększenie efektywności energetycznej i wyodrębniono obszary posiadające największy potencjał uzyskania poprawy efektywności energetycznej w ramach:

- działania 9.1 Wysokosprawne wytwarzanie energii;
- działania 9.2 Efektywna dystrybucja energii;
- działania 9.3 Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej.

Program był jednym z instrumentów wkładu Polski w realizację celów postawionych przez UE w marcu 2007 r. w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych w efektywny kosztowo sposób, nie zmniejszający konkurencyjności gospodarki.

Konieczność prowadzenia działań na rzecz efektywności energetycznej we wskazanym okresie do momentu przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została uwzględniona w Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r.⁴⁴.

W ramach działań programowo-koordynacyjnych Komitet Koordynacyjny ds. Polityki Rozwoju w dniu 23 maja 2017 r. pozytywnie zaopiniował⁴⁵ przygotowany w maju 2017 r. przez Ministerstwo Rozwoju dokument pn. Aktualizacja strategii rozwoju wynikająca z przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), zawierającej nowy model rozwoju społeczno-gospodarczego. Jego celem było przedstawienie sposobu organizacji prac nad aktualizacją dziewięciu tzw. zintegrowanych strategii rozwoju. Kwestie koordynacji oraz programowania strategicznego w kontekście konieczności uwzględniania działań na rzecz efektywności energetycznej zostały ujęte następująco:

- SOR odnosiła się do kwestii efektywności energetycznej zarówno w części diagnostycznej jak i realizacyjnej. Dokument uwzględnia m.in. wsparcie inwestycji zmniejszających energochłonność i poprawiających efektywność energetyczną przemysłu, zmiany w kontekście innowacji przyczyniających się do obniżenia energochłonności procesów wytwórczych, wzrost efektywności cieplnej i energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych oraz w przedsiębiorstwach. Zgodnie z SOR poprawa efektywności energetycznej miała być jednym z priorytetów polityki energetycznej kraju. Działania w tym zakresie miały opierać się na ograniczaniu energochłonności

⁴⁴ Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju kraju 2020. M.P. z 2012 r. poz. 882.

⁴⁵ Podejmując w tej sprawie Uchwałę nr 65 z dnia 23 maja 2017 r. w sprawie opinii dotyczącej dokumentu Aktualizacja strategii rozwoju wynikająca z przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

gospodarki, czyli inwestycjach w przedsiębiorstwach, ciepłownictwie i wykorzystaniu końcowym energii (eliminacja strat energetycznych w budownictwie, efektywność paliwowa w transporcie, racjonalne korzystanie z energii przez odbiorców końcowych). Istotne znaczenie dla efektywnego wykorzystania energii miało mieć także wdrożenie inteligentnych sieci, nowoczesnych usług optymalizacji zużycia energii i zarządzania popytem. Wiąże się to ze zmianą sposobu rozliczeń, w tym wprowadzeniem dynamicznych taryf. W ramach obszaru SOR Energia (kierunek interwencji pn. poprawa efektywności energetycznej) zawarty jest projekt strategiczny Program Budowy Inteligentnej Sieci Energetycznej w Polsce oraz szereg działań uzupełniających.

- Dotychczasowa „Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko” ma zostać zastąpiona dwoma odrębnymi dokumentami – Polityka energetyczna Polski (koordynator: Ministerstwo Energii) oraz Polityka ekologiczna państwa (koordynator: Ministerstwo Środowiska);
- Tytuł dotychczasowej Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” zmieniono na Strategia produktywności (koordynator: Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii).

Proces przygotowywania ww. dokumentów planuje się zakończyć w 2019 r.

W 2018 r. Ministerstwo we współpracy z KPRM⁴⁶ sfinalizowało prace nad dokumentem pn. „System zarządzania rozwojem Polski”, który Rada Ministrów przyjęła w dniu 29 października 2018 r.⁴⁷ Istotą zaproponowanych w dokumencie rozwiązań jest integracja systemu programowania społeczno-gospodarczego i planowania przestrzennego na wszystkich poziomach zarządzania. Zaproponowano zmiany w poszczególnych podsystemach systemu zarządzania rozwojem w oparciu o dotychczasowe doświadczenia oraz wytyczne wynikające z SOR:

- zmiany w zakresie programowania polityki rozwoju,
- zmiany w zakresie wdrażania i ewaluacji polityki rozwoju,
- zmiany instytucjonalne,
- zmiany w zakresie finansowania polityki rozwoju.

Zgodnie z wyjaśnieniem Dyrektora Generalnego Ministerstwa cyt. *„Szczegółowe rozwiązania dotyczące systemu zarządzania znajdują się w uregulowaniach prawnych (w tym w ustawie o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw, którą przygotowuje MliR)”*.

Monitoring realizacji SOR został ujęty w ww. dokumencie pn. „System zarządzania rozwojem Polski”. Ministerstwo opracowywało corocznie sprawozdanie z realizacji „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” (do końca marca roku następnego po okresie sprawozdawczym). W latach 2014-2018 Ministerstwo sporządziło:

- Sprawozdania z realizacji SRK2020⁴⁸ za lata: 2014, 2015,
- Sprawozdanie z realizacji Planu na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju za okres luty 2016 r. – luty 2017 r.,
- Sprawozdanie z realizacji SOR za okres luty – grudzień 2017 r.,
- Sprawozdanie z realizacji SOR za rok 2018 jest w przygotowaniu.

⁴⁶ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.

⁴⁷ Uchwała Nr 162/2018 Rady Ministrów z dnia 29 października 2018 r. w sprawie przyjęcia „Systemu zarządzania rozwojem Polski”.

⁴⁸ Strategia Rozwoju Kraju 2020.

Obowiązek opiniowania zgodności dokumentów ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju wynika z ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju⁴⁹ (art. 14 i art. 19). Przedmiotowe opinie wydaje minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. W okresie 2014-2018 Minister nie wydał oceny zgodności programu rozwoju (strategii) bezpośrednio związanego z kwestią efektywności energetycznej ze średniookresową strategią rozwoju kraju. W przedmiotowym okresie wydano oceny zgodności dokumentów strategicznych jedynie w sposób pośredni, odnoszące się do tej kwestii. Były to m.in.: Strategia Rozwoju Polski Zachodniej 2020, Program wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011- 2020, Program dla sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce i Program dla sektora górnictwa węgla brunatnego w Polsce. Projekt SOR był konsultowany społecznie na każdym etapie jego powstawania.

(akta kontroli str. 1039-1063)

Opis stanu
faktycznego

2. W latach 2014-2018 Minister wspierał efektywność energetyczną gospodarki w następujący sposób:

1) Pełniąc funkcję Instytucji Zarządzającej środkami unijnymi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności w ramach osi priorytetowej I „Zmniejszenie emisyjności gospodarki” POIiŚ na lata 2014-2020, w następujących działaniach:

1.2. Promowanie efektywności energetycznej i korzystanie z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach.

1.3. Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach.

1.4. Rozwijanie i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji ciepła działających na niskich i średnich poziomach napięcia.

1.5. Efektywna dystrybucja ciepła i chłodu.

1.6. Promowanie wykorzystania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.

1.7. Kompleksowa likwidacja niskiej emisji na terenie województwa śląskiego.

(akta kontroli str. 842-845, 861-863, 874-878, 990-1003)

2) Prowadząc sprawy związane ze wspieraniem remontów i termomodernizacji zasobów mieszkaniowych ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów⁵⁰ ulokowanych w Banku Gospodarstwa Krajowego⁵¹ na zasadach określonych w ustawie z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów⁵².

Minister wydał przepisy wykonawcze, wskazane w art. 18 ww. ustawy⁵³. BGK opracowywał projekty planu finansowego Funduszu i zgodnie z art. 26 tej ustawy uzgadniał je z Ministrem. Minister, jako dysponent części 18. Budżetu państwa, zapewniał zasilanie tego Funduszu środkami budżetu państwa.

⁴⁹ Dz.U. z 2018 r. poz. 1307 j.t.

⁵⁰ Dalej: „Fundusz”.

⁵¹ Bank Gospodarstwa Krajowego realizuje zadania operacyjne (m.in. przyjmowanie wniosków o wsparcie, udzielanie i wypłata wsparcia, weryfikacja audytów energetycznych, przygotowywanie planów finansowych, współpraca z bankami i inwestorami). Dalej: „BGK”.

⁵² Dz.U. z 2018 r. poz. 966 ze zm.

⁵³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 września 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu i form audytu energetycznego oraz części audytu remontowego, wzorów kart audytów, a także algorytmu oceny opłacalności przedsięwzięcia termomodernizacyjnego (Dz.U. z 2015 poz. 1606).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 sierpnia 2015 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego sposobu weryfikacji audytu energetycznego i części audytu remontowego oraz szczegółowych warunków, jakie powinny spełniać podmioty, którym Bank Gospodarstwa Krajowego może zlecać wykonanie weryfikacji audytów (Dz.U. z 2015 poz. 1405).

W przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 27 września 2016 r. Narodowym Programie Mieszkaniowym (uchwała nr 115/2016), w części analitycznej oraz w jednym z trzech głównych celów i czterech głównych obszarów ujęto problematykę termomodernizacji i remontów. Jako jeden z instrumentów działania H Programu wskazano poprawę stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych i zmniejszenie kosztów zapotrzebowania na energię w sektorze komunalno-bytowym przez zwiększenie efektywności interwencji publicznych realizowanych ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów. W trakcie realizacji Programu w 2017 r. wprowadzono dodatkowe systemy monitorowania i analizy:

- comiesięczne raporty BGK o efektach programu, wysyłane drogą mailową,
- cokwartalne analizy efektów programu, opracowywane od II kw. 2017 r. przez Departament Mieszkalnictwa (w okresie 20 lutego – 31 grudnia 2018 r., przez Departament Polityki Mieszkaniowej w KPRM).

W Narodowym Programie Mieszkaniowym zaproponowano nowelizację ww. ustawy. Jest ona zaplanowana na 2019 r.

(akta kontroli str. 842-845, 864-866, 874-878, 883-889, 1004-1035)

- 3) Pełniąc funkcję Instytucji Koordynującej⁵⁴ wdrażanie 16 Regionalnych Programów Operacyjnych⁵⁵, m.in.: w zakresie przyjętego w perspektywie 2014-2020 celu tematycznego 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę nieemisyjną we wszystkich sektorach. W jego ramach istnieje możliwość uzyskania wsparcia z RPO m.in. na przedsięwzięcia z zakresu efektywności energetycznej – głównie w ramach priorytetu inwestycyjnego 4b(ii) *Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwie i priorytetu inwestycyjnego, 4c(iii) Wspieranie efektywności energetycznej inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym.*

W odniesieniu do perspektywy UE 2014-2020, w ramach której wdrażane są PI 4b oraz PI 4c DRP Minister jako IK realizował zadania m.in. poprzez:

- opiniowanie kryteriów wyboru projektów w zakresie efektywności energetycznej poprzez udział w pracach komitetów monitorujących RPO, jako przedstawiciele ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego,
- uzgadnianie zmian treści RPO, w tym w zakresie efektywności energetycznej pod kątem zgodności ze zmienioną z UP oraz zasadności proponowanych modyfikacji,
- współpracę z IZ RPO w zakresie opiniowania dokumentów wdrożeniowych (typu SZOOP), również w obszarze efektywności energetycznej,
- bieżące wyjaśnianie pojawiających się wątpliwości, zarówno po stronie IZ⁵⁶ RPO, jak i beneficjentów w obszarze efektywności energetycznej.

(akta kontroli str. 842-845, 867-869, 874-878, 990-994)

- 4) badając zgodność dokumentów SOR i UP z dokumentami strategii sektorowych, w tym także w obszarze efektywności energetycznej gospodarki.⁵⁷

⁵⁴ Dalej: „IK”.

⁵⁵ Główne zadania w tym zakresie to m.in. monitorowanie postępu finansowego i rzeczowego programu (osiąganie założonych w programie wskaźników), uczestniczenie w posiedzeniach Komitetów Monitorujących RPO oraz bieżąca współpraca z zarządami województw m.in. w zakresie identyfikowania i usuwania barier w ramach wdrażania 16 RPO. Dalej: „RPO”.

⁵⁶ Instytucja Zarządzająca.

⁵⁷ Za wdrożenie programów operacyjnych odpowiedzialne są poszczególne instytucje, pełniące w systemie wdrażania funduszy unijnych rolę instytucji zarządzających, pośredniczących i wdrażających.

Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.⁵⁸ jest kluczowym dokumentem państwa w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

Umowa Partnerstwa jest kluczowym instrumentem zapewniającym spójny i komplementarny system dokumentów programowych na lata 2014-2020 oraz mechanizmów i zasad ich wdrożenia⁵⁹.

(akta kontroli str. 842-845, 870-873, 1036-1038)

3. W latach 2014-2018 Ministerstwo nie badało bezpośrednio poziomu zainteresowania odbiorców istniejącymi instrumentami finansowymi wsparcia działań na rzecz efektywności energetycznej oraz poziomu ich dostępności ani jako Instytucja Zarządzająca dla POIŚ 2014-2020, ani w obszarze koordynacji regionalnych programów operacyjnych.

Na powyższą okoliczność Minister złożył wyjaśnienie stwierdzając m.in., że: cyt. *„Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego posiada wiedzę dotyczącą funkcjonowania instrumentów finansujących projekty dotyczące efektywności energetycznej w programach polityki spójności. (...) IZ POIŚ posiada pełną wiedzę dotyczącą udzielanego w ramach Programu wsparcia. (...) IZ POIŚ, na podstawie art. 9 ust. 2 pkt. 11 ustawy wdrożeniowej, na bieżąco monitoruje realizację programu, dokonuje analizy postępów i podejmuje działania zaradcze. W tym celu IZ posiada szereg narzędzi do monitorowania postępów wdrażania programu, w tym centralny system informatyczny SL2014.”.*

W zakresie POIŚ 2014-2020 poniższe jednostki zleciły niezależnym ekspertom zewnętrznym przeprowadzenie dwóch badań ewaluacyjnych:

- 1) Ministerstwo Energii jako Instytucja Pośrednicząca zleciła badanie: „Ewaluacja kryteriów i systemu wyboru projektów w ramach I oraz VII osi priorytetowych POIŚ 2014-2020” obejmujące ocenę sposobu wyboru projektów I osi priorytetowej Zmniejszenie emisyjności gospodarki POIŚ 2014-2020.
- 2) Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jako Instytucja Wdrażająca zlecił badanie: „Ocena ogólnopolskiego systemu wsparcia doradczego dla sektora publicznego, mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, w ramach I osi priorytetowej POIŚ 2014-2020” oceniające ogólnopolski system wsparcia doradczego dla sektora publicznego, mieszkaniowego oraz przedsiębiorstw w zakresie efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii w ramach I osi priorytetowej Zmniejszenie emisyjności gospodarki POIŚ 2014-2020.

Wyniki obu badań miały charakter publiczny (są dostępne w Bazie Badań Ewaluacyjnych Funduszy Europejskich ⁶⁰).

Ministerstwo wspierało odbiorców wsparcia finansowego, w opracowywaniu wniosków aplikacyjnych, w tym także odnoszących się do działań z zakresu efektywności energetycznej, poprzez Sieć 74. punktów Informacyjnych Funduszy

⁵⁸ Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030). (M.P. 2017 poz. 260).

⁵⁹ Dokument przygotowywany przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego we współpracy z właściwymi resortami i zarządami województw.

⁶⁰ H <http://www.ewaluacja.gov.pl/strony/badania-i-analizy/wyniki-badanewaluacyjnych/badania-ewaluacyjne/ocena-ogolnopolskiego-systemu-wsparciadoradczego-dla-sektora-publicznego-mieszkaniowego-oraz-przedsiębiorstw-wzakresie-efektywnosci-energetycznej-i-odnawialnych-zr/>.

Europejskich⁶¹, zlokalizowanych we wszystkich województwach, w miastach wojewódzkich oraz niektórych powiatach. Oferują one różnorodne formy wsparcia:

- indywidualne konsultacje na etapie przygotowania wniosków o dofinansowanie. Z raportów Urzędów Marszałkowskich wynika, że w latach 2014-2016 odbyło się ok. 5.950 konsultacji. W latach 2017-2018 zmieniono zasady ich raportowania, brak jest więc danych dotyczących ich liczby;
- szkolenia, w tym z udziałem ekspertów, w formie warsztatów, dotyczące m.in.: praktycznych aspektów przygotowania wniosków o dofinansowanie, przygotowania biznes planów i studiów wykonalności. Łącznie zaraportowano ok. 1.230 spotkań i szkoleń.

W latach 2014-2018 uzyskanie informacji o wszystkich dostępnych źródłach pomocy finansowej zarządzanej przez różne instytucje było możliwe pod następującymi linkami:

- <https://www.pois.2007-2013.gov.pl/Strony/default.aspx>
- www.funduszeuropejskie.gov.pl (Portal Funduszy Europejskich będący kompleksowym źródłem informacji o Funduszach Europejskich, w tym możliwościom uzyskania wsparcia na przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie efektywności energetycznej).

(akta kontroli str. 874-878, 879-882, 1050-1063)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działania Ministra w badanym obszarze. W latach 2014-2018 Minister programował politykę rozwojową kraju z uwzględnieniem potrzeb w zakresie efektywności energetycznej, prowadząc działania na rzecz planowania, organizowania, koordynowania i monitorowania funkcjonowania finansowego systemu wsparcia przedsięwzięć zmierzających do realizacji celów polityki UE i zobowiązań państwa.

IV. Uwagi i wnioski

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, odstępuje od formułowania uwag i wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa NIK. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Warszawa, 28 maja 2019 r.

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli
Mieczysław Łuczak

.....
podpis

⁶¹ Stan na koniec 2018 r.